

Socialdemokratin och folkomröstningen

Den opinionsundersökning vi häromdagen publicerade visar att mer än 75 procent av väljarna önskar en folkomröstning i pensionsfrågan och att mer än 80 procent har bestämt sig för att delta i denna omröstning. Dessa uppgifter bestyrker en rad tidigare undersökningar om opinionens ställning till folkomröstningen. De tyder alla på att en betydande folkmajoritet önskar att folkomröstningsinstitutet skall utvidgas och att väljarna inte endast som nu skall kunna ge råd åt statsmakterna vid en sådan omröstning, utan också fatta förbindande beslut. Till stor del var det utan tvivel under påverkan av denna klart redovisade opinion som riksdagen år 1954 som vilande antog ett grundlagsändringsförslag enligt vilket en tredjedel av ledamöterna i de båda kamrarna skulle kunna få en fråga framlagd för folket, visserligen utan att omröstningen skulle ha avgörande (decisiv) karaktär.

Detta riksdagsbeslut hade framdrivits särskilt av oppositionspartierna, men alla partier var ense då grundlagsändringen antogs. Socialdemokraterna, som några årtionden tidigare mycket bestämt förordat folkomröstning och ännu har kravet kvar i sitt program, hade visserligen i det längsta varit motvilliga, men gick med på den relativt begränsade utvidgning av institutet som det var fråga om. I regeringspropositionen sades det att det representativa systemet "utgör... icke något hinder för att folket direkt medverkar i vissa särskilda frågor" och att "en viss utbyggnad av folkomröstningsinstitutet kan vara ägnad att ytterligare befästa vår demokratiska styrelseform".

Regeringens eller rättare sagt de socialdemokratiska partiorganens beslut den 26 mars i år att inte definitivt anta den vilande grundlagsändringen, utan att skjuta hela saken på framtiden är redan därför ytterst uppseendeväckande. Meningen med de svenska bestämmelser enligt vilka en grundlagsändring inte kan slutligt antas förrän efter nya val till andra kamraren är ostridigt att en eventuell folkopinion mot en vilande grundlagsändring skall kunna komma till uttryck vid valen och föranleda en omprövning av det första riksdagsbeslutet. Här var situationen den att alla partier vid 1956 års val utgätt från att grundlagsändringen skulle genomföras; vid valen hade saken knappast diskuterats, och ingen som helst opposition bland väljarna mot reformen framträdde, tvärtom. Regeringsbeslutet att inställa grundlagsändringsförfa-

randet var i själva verket en enastående aktion i det svenska statsskicket historia. Till underligheten bidrog att justitieministern bara två veckor tidigare, den 13 mars, förklarat att den för grundlagsändringens definitiva genomförande erforderliga propositionen var under utarbetande och inom kort skulle framläggas.

Vi vet alla varför denna omkastning ägde rum. Vid denna tidpunkt hade oppositionspartierna redan bestämt klarlagt sin avsikt att utnyttja de nya bestämmelserna till en omröstning i pensionsfrågan; det ansågs möjligt eller sannolikt att bondeförbundet eller en del av dess medlemmar skulle ansluta sig till detta krav. Såvida omröstningen kommit till stånd på detta sätt hade emellertid de som framfört kravet på omröstning ägt rätt att formulera de frågor som skulle ställas till folket. Genom att avblåsa grundlagsändringen och själv föreslå en folkomröstning enligt de gamla reglerna kunde regeringen beröva oppositionen denna möjlighet och egenmäktigt besluta vilka frågor som skulle framställas till folket.

Då dessa taktiska beräkningar kritiserades i riksdagsdebatten den 15 maj förnekade statsministern deras existens. Han beskyllde rent av oppositionen för ohederlighet då den påtalade regeringsbeslutet och den taktik som låg bakom det och begärde att bli trodd på sitt ord då han hävdade att endast sakliga invändningar mot grundlagsreformen varit bestämmande för regeringens hållning. Om denna deklaration

varit riktig skulle statsministern och regeringen alltså ha varit helt omedvetna om de uppenbara taktiska fördelar som kunde vinnas genom att grundlagsförslaget inte antogs vid denna riksdag. Dessa taktiska fördelar, om vilka den politiska debatten till stor del rörde sig, skulle ha uppfattats av alla utom just av den lilla grupp av styrande personer för vilkas samarbete och fortsatta regerande fördelarna var avsedda. En sådan tanklöshet är, mildt talat, otrolig; att förutsätta den vore att beskylla regeringsledamöterna för en omedvetenhet, en oförmåga till reflexion som är sällsynt även bland politiskt mindre tränade personer. En annan sak är att de gamla invändningarna mot en utvidgning av folkomröstningen, ofta framförda från socialdemokratiskt håll under debatterna 1946—1954, naturligtvis också spelat en roll för regeringens handlande.

Regeringens övergrepp då den till höstens folkomröstning formulerat oppositionens frågeställning på ett missvisande sätt har under den senaste tiden i viss mån fördunklat det övergrepp som bestod i inställandet av den för tre år sedan beslutade grundlagsreformen. Men även detta övergrepp bör hållas i minnet. Det står fullständigt klart och kan inte av någon bestridas att regeringen handlar i klar motsättning till folkopinionen då den vägrar att utvidga folkomröstningsinstitutet. Det parti som en gång förklarade att en beslutande folkomröstning är "ett nödvändigt komplement till det representativa systemet hos ett folk som vill leva under full självstyrelse" vägrar inte längre ens medverka till att den rådgivande folkomröstningen utvidgas. Ingenting kan bättre visa hur socialdemokratin innehav av regeringsmakten lett till att partiledningen inte längre känner sig som folkmajoritetens tjänare, utan gör anspråk på att vara dess herr.